

NARRATIVES DE GÈNERE I CANVI CLIMÀTIC

De la vulnerabilitat a l'agència política en els informes de l'IPCC

Grau en Filosofia, Política i Economia

Curs acadèmic 2023-2024

Declaració d'autoria i originalitat

Amb el present escrit declaro que soc l'autora original d'aquest treball de final de grau titulat: "Narratives de gènere i canvi climàtic. De la vulnerabilitat a l'agència política en els informes de l'IPCC". Les idees, els arguments i les conclusions presentades en el treball són pròpies, a excepció d'aquelles fonts externes degudament citades i referenciades en el text. Certifico també que el present treball no ha estat presentat a avaluació en cap altra assignatura, ni parcialment ni en la seva totalitat.

Barcelona, 22 de maig de 2024

Declaració de posicionalitat

Considero rellevant reflexionar breument sobre com la meva situació social pot influenciar la meva manera de realitzar la investigació i la meva comprensió del gènere i el medi ambient. Com a dona, el gènere és un dels eixos de desigualtat en els quals em puc trobar en una situació de discriminació. I, per tant, sovint, se'm fa més fàcil identificar discriminacions i desigualtats per qüestions de gènere. En canvi, però, estic en una situació de privilegi en molts dels altres eixos que configuren la nostra identitat; com la classe social, el país d'origen o la raça.

Abstract

In the debate on climate change adaptation and mitigation, gender has played a particular role. From being ignored, it has now become considered as a fundamental axis, thanks in part to the academic literature on gender and the environment. Based on a theoretical framework of feminist academic literature on gender and the environment; and by identifying four main narratives: vulnerability, participation and agency, the role of care and knowledge and expertise; the aim of this research is to analyse the representation and conception of gender and women in climate change mitigation and adaptation. To do this, the Assessment Reports published by the Intergovernmental Panel on Climate Change from 1990 to 2022 are analysed and an operationalisation developed from the identified narratives is applied. A content and interpretative analysis is conducted which concludes that the treatment of gender in the debate on mitigation and adaptation to climate change, in recent decades, has evolved towards a more complex and multidimensional conception. In addition, discourses present in the academic literature have been progressively incorporated, however the narrative of vulnerability remains dominant in this area. The limitations and contributions of the study are also presented; and future lines of research are proposed.

Key words

Gender, climate change, mitigation and adaptation, vulnerability, political agency, role of care, knowledge, climate change discourse, gender narratives, IPCC reports, intersectionality.

Índex

Declaració d'autoria i originalitat.....	2
Declaració de posicionalitat.....	3
Abstract.....	4
Índex.....	5
1. Introducció.....	6
2. Abordatge epistemològic.....	8
3. Marc teòric.....	9
3.1 Estat de la qüestió: Gènere i medi ambient.....	9
3.1.1 Definicions gènere, medi ambient, clima i canvi climàtic.....	9
3.1.2 Perspectives i aproximacions en la investigació sobre gènere i medi ambient.....	9
3.1.3 Estudis i investigacions empíriques en l'àmbit del gènere i medi ambient.....	11
3.2 Discursos sobre el gènere i el canvi climàtic.....	12
3.2.1 No essencialisme i interseccionalitat.....	12
3.2.2 Vulnerables, cuidadores, expertes i agents.....	12
3.2.3 De l'acadèmia a les polítiques públiques.....	15
4. Metodologia.....	16
4.1 Preguntes d'investigació.....	16
4.2 Selecció de casos.....	16
4.3 Hipòtesi.....	18
4.4 Anàlisi crítica feminista del discurs.....	18
4.5 Operacionalització de les narratives de gènere i canvi climàtic.....	19
5. Desenvolupament de la investigació.....	22
5.1 Primer Informe d'Avaluació 1990 de l'IPCC (FAR).....	22
5.2 Segon Informe d'Avaluació 1995 de l'IPCC (SAR).....	23
5.3 Tercer Informe d'Avaluació 2001 de l'IPCC (TAR).....	24
5.4 Quart Informe d'Avaluació 2007 de l'IPCC (AR4).....	25
5.5 Cinquè Informe d'Avaluació 2013 i 2014 de l'IPCC (AR5).....	26
5.6 Sisè Informe d'Avaluació 2021 i 2022 de l'IPCC (AR6).....	27
5.7 Resultats principals de la investigació.....	29
6. Conclusions.....	32
6.1 Limitacions i contribucions.....	33
6.2 Futures línies d'investigació.....	33
7. Bibliografia.....	34
7.1 Fonts primàries: Informes d'Avaluació de l'IPCC.....	34
7.2 Fonts secundàries.....	35

1. Introducció

Gènere i medi ambient; amb què pensa una en llegir aquests dos termes? Probablement en les dones del Sud global havent de recórrer llargues distàncies per anar a buscar aigua. O potser, en la diferència entre el que contaminen una dona i un home del Nord global. Fins i tot, pot venir al cap la imatge de dones d'arreu del món liderant manifestacions i protestes per a la justícia climàtica. De fet, si en el cercador web es busquen imatges sota els criteris de 'gender' i 'climate change', els principals resultats fan referència a aquestes representacions. I és que l'imaginari de les dones del Sud sent vulnerables al canvi climàtic i les dones del Nord molt més conscients del canvi climàtic que els homes i, per tant, virtuoses, és molt comú, tant en les polítiques públiques com en la literatura acadèmica sobre el canvi climàtic (Arora-Jonsson, 2011). Tanmateix, aquestes no deixen de ser això, caracteritzacions. Representacions i suposicions sobre el gènere en relació amb el medi ambient i el canvi climàtic que es reproduïxen, mantenen i legitimen a través de discursos i textos dins d'un context social i polític. Però les narratives del gènere i el canvi climàtic són àmplies, complexes i múltiples. L'administració mediambiental, el coneixement de la natura, el rol de les cures, la participació social, l'agència política també formen part de la realitat de moltes dones i de la seva relació amb el canvi climàtic; tot i que, sovint passen més desapercibudes.

En les últimes dècades, el gènere, per una banda, i el canvi climàtic per una altra, han estat dues àrees de creixent interès en la literatura acadèmica i investigades extensivament, amb un fort augment a partir de la dècada dels vuitanta del segle passat en els llibres i articles publicats sobre aquests dos àmbits¹. A la vegada, però, la connexió entre la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic ha estat tardana i molt menor. Si bé l'exploració del nexa entre gènere i medi ambient començà a principis de la dècada dels setanta, no ha estat fins al canvi de mil·lenni i, especialment, en l'última dècada que el gènere ha passat a ser considerat un eix fonamental en la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic. És en aquesta intersecció que la present investigació versa sobre les narratives de gènere i canvi climàtic.

Així mateix, identificant un buit entre les representacions de gènere presents en la literatura acadèmica feminista i els estudis d'adaptació i mitigació al canvi climàtic, es vol establir un diàleg entre aquests dos àmbits i examinar fins a quin punt les polítiques i els estudis d'adaptació i mitigació al canvi climàtic han adaptat els discursos acadèmics. D'aquesta manera, la contribució d'aquest treball és tant teòrica com metodològica. D'una banda, es contribueix tant en la literatura acadèmica feminista com també en els estudis sobre el canvi climàtic, tot plantejant una representació multidimensional i

---

¹ Google Books Ngram Viewer 'gender':
https://books.google.com/ngrams/graph?content=gender&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3

Google Books Ngram Viewer 'climate change':
https://books.google.com/ngrams/graph?content=climate+change&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3

complexa del gènere i al canvi climàtic. A la vegada, i seguint a MacGregor (2010), es realitza una aproximació feminista i profunda a la construcció de discursos que emmarquen el gènere i les polítiques climàtiques. D'altra banda, també es fa una contribució metodològica. Es recopilen les narratives de gènere i canvi climàtic; i s'operacionalitzen en atributs i indicadors que permeten una anàlisi empírica de textos, que van més enllà dels utilitzats en la investigació. Per tant, aquesta operacionalització és també aplicable a polítiques públiques, informes, discursos orals o altres contextos discursius.

Prenent com a punt de partida la literatura acadèmica feminista, l'objectiu de la investigació és analitzar la representació i concepció del gènere i les dones en la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic. Tres preguntes guien la investigació: (1) Quina és la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic? (2) Les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista? (3) Es fa un tractament homogeneïtzador i/o essencialista del gènere en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic?

La investigació segueix la següent estructura: Primerament, s'estableix l'abordatge epistemològic i la perspectiva feminista que s'empra al llarg de la investigació. A continuació, després d'una revisió bibliogràfica d'articles i llibres sobre gènere i medi ambient, es construeix un marc teòric en el qual es defineixen els conceptes principals de l'estudi i s'identifiquen els discursos presents en la literatura sobre el gènere i el canvi climàtic. Aquest apartat també explora les teories de l'interseccionalitat i l'enfocament no essencialista del gènere. En la secció dedicada a la metodologia, se seleccionen els casos per a l'estudi empíric: els Informes d'Avaluació publicats pel Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic. I partint de la revisió bibliogràfica es formula la hipòtesi que el tractament de gènere i la representació de les dones en els informes d'avaluació de l'IPCC s'anirà incrementant progressivament i fent cada vegada més complexa i profunda. Aquest apartat també revisa breument l'anàlisi crítica feminista del discurs, utilitzada en la investigació. Després, s'operacionalitzen els conceptes presents en les narratives de gènere i canvi climàtic en indicadors que poden ser detectats, classificats i mesurats empíricament. El cinquè apartat desenvolupa la investigació tot fent una anàlisi de contingut dels sis informes d'avaluació de l'IPCC. Finalment, en la conclusió, es revisen els objectius i preguntes inicials de recerca; es reflexiona sobre les implicacions dels resultats com també sobre les principals contribucions i les limitacions de la investigació; i s'identifiquen possibles futures línies d'investigació.

2. Abordatge epistemològic

La present investigació s'aborda des de l'epistemologia feminista i les teories feministes del coneixement. S'empra el concepte de coneixements situats teoritzat per Donna Haraway (1995), que són aquells coneixements parcials, localitzables i crítics; que segons l'autora admeten la possibilitat de connexions, solidaritat en la política i converses compartides en l'epistemologia. Segons això, una descripció del món objectiva només és possible a través de les perspectives parcials (Haraway, 1995). A causa de la parcialitat del nostre coneixement, que està influït per la nostra identitat i experiències prèvies, la multiplicitat d'aquests coneixements situats és necessària. I és adient utilitzar la construcció col·lectiva de coneixements i significats, una eina tradicional del feminisme (Biglia, 2014). És dins d'aquest marc que aquesta investigació vol contribuir de manera parcial i situada a la construcció col·lectiva de coneixements.

La diversitat d'aproximacions i metodologies està al bell mig de les teories feministes del coneixement. Advocant per un pluralisme metodològic robust que defensa aquesta diversitat i fa ús d'una recerca més inclusiva en els diferents mètodes utilitzats per les ciències socials (Wylie, 2017). El present estudi farà ús d'una metodologia de tipus qualitatiu per tal de dur a terme l'anàlisi sobre les narratives de gènere i canvi climàtic en les informes d'avaluació de l'IPCC.

A la vegada, les aproximacions feministes són polítiques i no només tenen com a objectiu descriure i entendre les relacions de poder, sinó que també volen canviar-les i transformar-les (Detraz, 2023 citant a Kenny i Mackay, 2018). S'entén el feminisme com una ètica de recerca, una pràctica informada teòricament que afecta totes les decisions de la investigació i una predisposició teòrica (Ackerly, 2009). I és aquest també un dels objectius de la investigació. No només es vol descriure i entendre la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic, sinó que també es vol contribuir a una representació més plural i complexa.

Finalment, l'aproximació a l'anàlisi és interseccional. D'una banda, s'assumeix que el gènere no es pot tractar mai com una categoria separada sinó que està relacionada i es constitueix mútuament amb altres diferències i eixos de desigualtat (Davis, 2014). D'altra banda, es parteix del fet que l'experiència personal es veu reflectida en les idees d'investigació i que, per tant, la pròpia identitat pot ser una potencial font de biaix que cal considerar (Galupo, 2017). Per això, a l'inici s'ha dedicat un apartat a la declaració de posicionalitat; fet que permet situar-se a una mateixa i examinar com la pròpia situació social influeix la investigació.

3. Marc teòric

3.1 Estat de la qüestió: Gènere i medi ambient

La interacció de les persones amb el medi ambient és tan antiga com la humanitat mateixa. Aquesta ha anat evolucionant al llarg del temps i diferents grups socials, com les dones i els homes, han tingut relacions diferents amb el medi ambient. Tant gènere com medi ambient, són conceptes dinàmics, socialment construïts i contestats (*contested*). És a dir, ambdós són producte de contextos socials particulars i de relacions de poder i, per tant, poden canviar i manipular-se amb el temps (MacGregor, 2017).

3.1.1 Definicions gènere, medi ambient, clima i canvi climàtic

En la seva dimensió més bàsica, entenem el gènere com un conjunt d'idees construïdes socialment sobre allò que s'espera que les persones que s'identifiquen com a 'dona' i 'home' facin i consegüentment, les dinàmiques de relacions que sorgeixen d'aquest context (Detraz, 2023; Dankelman, 2010). Per tant, com ja s'ha indicat, es tracta d'un concepte relacional i històric, això és degut al fet que diferents societats generen diferents expectatives i concepcions de la feminitat i masculinitat.

D'altra banda, medi ambient, fa referència a l'entorn natural no humà. Sovint s'utilitza el sinònim de naturalesa, i tant en les ciències socials com en les humanitats, aquest s'ha concebut com a diferent, si bé interconnectat, a la societat humana (MacGregor, 2017). Cal diferenciar el medi ambient del clima i del canvi climàtic. El primer, de forma general, es defineix com el conjunt de condicions atmosfèriques i ambientals pròpies d'una regió (Diccionari de la llengua catalana). Més específicament, es tracta de la descripció estadística de variables meteorològiques rellevants al llarg d'un període de temps, sovint trenta anys (Dankelman, 2010 citant World Meteorological Organization). En canvi, segons l'IPCC (2023), el canvi climàtic és un estat del clima, aquell que pot ser identificat degut a canvis en la mitjana o la variabilitat de les seves propietats i que persisteix durant un període de temps extens. Aquest canvi pot ser degut a processos naturals interns o forces externes com canvis antropogènics persistents.

3.1.2 Perspectives i aproximacions en la investigació sobre gènere i medi ambient

En la investigació sobre gènere i medi ambient, trobem una gran varietat de perspectives i aproximacions que, des dels anys setanta del segle passat i amb més força a partir de la dècada dels vuitanta, han anat configurant aquest àmbit acadèmic.

Seguint un ordre cronològic, el nexa entre gènere i medi ambient ha estat explorada, si bé no amb intensitat, des de principis de la dècada dels setanta. És a principis d'aquesta dècada que es publica l'obra seminal d'Ester Boserup *Woman's Role in Economic Development*. Serà, però durant els anys vuitanta quan aquest nexa serà estudiat amb més profunditat i, sobretot focalitzant-se amb el desenvolupament econòmic. Des de l'acadèmia i l'activisme, en aquell període, es va fer una tasca important per tal d'incorporar a les dones en els debats mediambientals i descentrar el subjecte masculí

de les polítiques mediambientals (Arora-Jonsson, 2014). En són exemples, la Tercera Conferència Mundial sobre la Dona a Nairobi l'any 1985 i el Congrés Mundial de les Dones per un Planeta Saludable el 1991. Algunes d'aquestes contribucions han estat criticades per homogeneïtzar les dones i assignar atributs essencialistes a les dones com a grup social (Arora-Jonsson, 2014; Gaard, 2015). Si bé el discurs de la vulnerabilitat de les dones al canvi climàtic ha sigut, i segueix sent, una entrada de les feministes al debat, amb aquesta caracterització, la identitat es representa com a fixa i no com a social, històrica i relacional. Diverses autores argumenten que seria millor per a les polítiques climàtiques una comprensió multidimensional del gènere, les persones i les seves experiències (Hackfort i Burchardt, 2018; Resurrección, 2013). La interseccionalitat, la qual es tractarà més endavant, es presenta com una alternativa a aquest essencialisme.

Durant la dècada dels noranta, molts governs van adoptar la transversalització de gènere (en anglès, *gender mainstreaming*) en l'elaboració i anàlisi de polítiques públiques (Arora-Jonsson, 2014). La transversalització de gènere, implica la integració d'una perspectiva de gènere en la preparació, disseny, aplicació, seguiment i avaluació de polítiques, mesures reguladores o programes, amb l'objectiu de promoure la igualtat entre homes i dones i combatre la discriminació (European Institute for Gender Equality). Si bé això va tenir lloc en les polítiques socials, no va ser el cas de les polítiques ambientals. Durant aquest període, des d'una perspectiva encara econòmica i de desenvolupament, també es va fer èmfasi en les asimetries en els drets a la propietat i des d'un àmbit més polític, la necessitat d'una major inclusió de les dones en la presa de decisions sobre l'administració mediambiental (Arora-Jonsson, 2014). Observem, doncs, en la història del rol de les dones en la protecció del planeta, una evolució des d'una perspectiva que posava el focus en el desenvolupament cap a un èmfasi en l'ecologia política feminista.

Simultàniament, Gaard (2015), també indica com en els últims anys, s'ha passat a tractar les dones com a individus a abordar el gènere com un sistema que estructura les relacions de poder en les nostres societats i que han afectat la resposta al canvi climàtic.

Diferents acadèmiques feministes han explorat la relació entre gènere i medi ambient des de diferents perspectives. Detraz (2023) n'identifica l'ecofeminisme, l'ecologia política feminista, el feminisme ecologista, el feminisme ecocrític i l'ecosocialisme feminista crític. És, per tant, un àmbit de la investigació ampli i sovint, interdisciplinari. A continuació, ens centrarem amb l'ecologia política feminista i l'ecofeminisme; les dues aproximacions més freqüents en la investigació sobre el gènere i el medi ambient. La primera, l'ecologia política feminista, analitza la co-constitució del gènere, la natura i el poder en diferents contextos i a múltiples escales; i tracta el gènere com una categoria d'anàlisi crítica que determina l'accés i el control dels recursos i que a la vegada, interactua amb la classe, la cultura, la raça i l'etnicitat (MacGregor, 2017). Perkins (2017), posa èmfasi en com les mateixes

dinàmiques que produeixen un accés desigual als recursos o desigualtat en les vulnerabilitats als canvis ambientals són sovint també components clau en la diferència social i política.

D'altra banda, l'ecofeminisme assenyalava la relació particular entre dones i el medi ambient a causa de l'opressió compartida per part de la societat patriarcal (Morrow, 2017) i és també un intent de perfilar un nou horitzó utòpic abordant la qüestió ambiental des de les categories de patriarcat, androcentrisme, cures, sexisme i gènere (Puleo, 2017). D'aquesta manera, mostrant la complexitat en les relacions entre gènere i medi ambient i la seva relació amb la societat patriarcal. L'ecofeminisme ha rebut crítiques per tenir una visió essencialista de la relació entre les dones i el medi ambient; i tenir una visió essencialista d'aquesta (MacGregor, 2017).

Si bé tenen les seves diferències i debats, aquests corrents de pensament tenen en comú l'argument que no es pot comprendre de manera exhaustiva les conseqüències destructives ecològiques del desenvolupament humà sense entendre el factor del gènere present en aquestes (MacGregor, 2017). I, per tant, cal considerar el gènere quan s'estudien les causes del canvi climàtic, la degradació mediambiental i les implicacions econòmiques, socials i polítiques d'aquests fenòmens (Detraz, 2023). Al llarg d'aquest treball s'utilitzaran els conceptes de 'gènere i medi ambient' com a marc per incloure les diferents perspectives d'aquest ampli àmbit acadèmic, tal com MacGregor (2017) fa en el *Routledge Handbook of Gender and Environment*.

3.1.3 Estudis i investigacions empíriques en l'àmbit del gènere i medi ambient

Dins de l'àmbit del gènere i el medi ambient, i especialment pel que fa al canvi climàtic, les investigadores han teoritzat i han mostrat evidència empírica sobre aquesta relació. La literatura és extensa quant a la participació política de les dones i com aquesta, s'associa positivament amb la mitigació i adaptació dels països al canvi climàtic (Asongu et al., 2022; Lv i Deng, 2009; Noorgard i York, 2005). Són també abundants els estudis sobre la vulnerabilitat climàtica i com aquesta està diferenciada per gènere, sent les dones un dels grups socials que es veuen més afectats pels impactes del canvi climàtic (Balokoowa et al., 2019; Rahman 2013). Djoudi i Brokhaus (2011) conclouen que hi ha diferències en la visió d'adaptació entre homes i dones i que la participació de les dones en l'administració és limitada. És per això que el gènere ha de ser una categoria d'anàlisi en les situacions de conflicte socioecològic (Hackfort i Burchardt, 2018) i la inclusió de l'anàlisi de gènere és essencial tant en discursos com en polítiques de canvi climàtic (Daoud, 2021). A més, aquesta recerca requereix focalitzar-se en els mecanismes estructurals, les relacions de poder i les causes de les relacions desiguals (Hackfort i Burchardt, 2018).

Tanmateix, l'estudi de la part immaterial i material dels discursos sobre gènere i canvi climàtic, ha estat una qüestió en part negligida per l'acadèmia. És per això que una aproximació feminista i profunda de la construcció de discursos que emmarquen el gènere i la política climàtica i que complementen la ja extensa investigació empírica en aquest àmbit és necessària (MacGregor, 2010).

3.2 Discursos sobre el gènere i el canvi climàtic

3.2.1 *No essencialisme i interseccionalitat*

La recerca sobre el gènere i el canvi climàtic requereix un enfocament no essencialista i l'ús de la interseccionalitat en l'anàlisi. Tal com indiquen Hackfort i Burchardt (2018), les diferències de gènere pel que fa al medi ambient i al canvi climàtic, no deriven d'una responsabilitat mediambiental femenina essencialista i natural sinó que són conseqüència de contextos, pràctiques i discursos socials; com la divisió del treball per gènere, l'accés restringit a la propietat privada i conseqüentment, la dependència més gran dels recursos naturals. A més, sovint, els discursos essencialistes tendeixen a caracteritzar les dones únicament com a vulnerables i víctimes del canvi climàtic.

Per tal d'allunyar-se de l'essentialisme l'aplicació de la interseccionalitat és útil, ja que ens permet veure com diferents individus i grups es relacionen de manera diferent amb el canvi climàtic degut a la seva situació en les estructures de poder basades en contextos específics i categories socials dinàmiques (Kaijser i Kronsell, 2014). La interseccionalitat és una eina analítica que s'utilitza per mostrar com diferents eixos de desigualtat com el gènere, la raça, el país d'origen, la classe social, l'orientació sexual, la diversitat funcional o l'edat estan relacionats i configuren formes concretes de discriminació i desigualtat (Rodó-Zárate, 2021). Segons la mateixa autora, l'encunyament d'aquest concepte se sol atribuir a Kimberlé Crenshaw o a la declaració de 1977 del Combahee River Collective; i no hi ha un únic text fundacional sinó una diversitat i multiplicat de referències a les quals es pot acudir (Rodó-Zárate, 2021). Així doncs, les dones no són un grup homogeni i, per tant, hi ha la necessitat d'analitzar com els diferents eixos de desigualtat interseccionen amb el gènere i com això afecta els impactes del canvi climàtic i la possibilitat de participar en el debat sobre la mitigació i adaptació. Si bé dur a terme una anàlisi interseccional és complex, Davis (2014) proposa una guia no exhaustiva d'estratègies per a fer una investigació interseccional: situar-se a una mateixa i examinar com la teva situació social influeix la teva manera de realitzar recerca, assumir que el gènere no pot ser tractat com una única categoria i que està relacionat amb altres eixos de diferència i finalment, identificar els teus punts cecs quan duus a terme anàlisis.

3.2.2 *Vulnerables, cuidadores, expertes i agents*

Al voltant del canvi climàtic i el gènere, especialment les dones, diverses autores han identificat discursos diversos i heterogenis, que van des de la vulnerabilitat a la virtuositat i expertesa de les dones passant pel seu rol com a cuidadores. A continuació es desenvolupen aquestes caracteritzacions.

La **vulnerabilitat** de les dones al canvi climàtic és extensa en la literatura acadèmica, com també ho és en les polítiques públiques de mitigació i adaptació. Si bé hi ha una vulnerabilitat real que prové de la capacitat adaptativa de les dones a causa de factors estructurals com la disponibilitat de recursos, la distribució d'aquests i les institucions reguladores (Djoudi citant a Adger, 2006); assumir la

vulnerabilitat d'aquest grup social pot desviar l'atenció de tot allò que les dones ja estan fent pel que fa a la gestió ambiental (Arora-Jonsson, 2011). A la vegada, aquest discurs de la vulnerabilitat ha sigut útil per l'entrada del gènere i les feministes en les negociacions sobre el clima i les polítiques climàtiques (Resurrección, 2013). Tanmateix, hi ha un consens en la literatura sobre com els discursos de la vulnerabilitat han caracteritzat les dones de manera simple i essencialista presentant-les com un únic grup homogeni i que, en canvi, una comprensió multidimensional no només de les dones, sinó de totes les persones i la seva relació amb el medi ambient i el canvi climàtic seria una millor aproximació. Detraz (2023) indica que el fet que els discursos sobre la vulnerabilitat siguin tan freqüents en el debat sobre el canvi climàtic vol dir que només una representació particular de les dones, eminentment aquelles del Sud global, ha tendit a donar forma al nostre imaginari sobre el medi ambient i el gènere. Aquesta concepció i realitat, existeix conjuntament amb l'agència i la participació de les dones.

Com ja s'ha mencionat anteriorment, la **participació** social i política de les dones d'un país es relaciona positivament amb la mitigació i adaptació al canvi climàtic d'aquest. L'**agència** en l'àmbit del canvi climàtic implica prendre decisions i actuar de manera que aquestes accions tinguin un impacte positiu o negatiu en la mitigació del canvi climàtic (Detraz, 2023). De la mateixa manera que factors estructurals i el context social determinen la vulnerabilitat de les dones, també fan que les dones tinguin una experiència pròxima amb els problemes ambientals (Norgaard i York, 2005). Aquesta relació i dependència amb el medi ambient, i no una connexió innata, fa que les dones siguin actores efectives en la gestió mediambiental i que hagin hagut d'actuar i prendre decisions pel que fa a aquest. L'agència de les dones s'associa amb l'advocacia i l'adaptació, no tant amb la mitigació (Detraz, 2023). Les polítiques públiques sovint, fan referència al coneixement de les dones sobre la gestió del medi ambient, tanmateix, no es fan suficients esforços per fer-lo una part fonamental de la formulació de polítiques públiques (Denton, 2002). A més, les dones sovint es veuen excloses de la presa de decisions formals. D'una banda, les dones estan familiaritzades amb la política del canvi climàtic de base (*grass roots*) és a dir, a escala nacional, en l'activisme i en la política informal; en canvi, la participació és molt menor en la presa de decisions a nivell nacional, europeu o internacional (Detraz, 2023; Morrow, 2017; Perkins, 2017). D'altra banda, en les institucions i governs s'ha esperat que les dones participessin sense adaptar-se a les necessitats i idees d'aquests organismes (Arora-Jonsson, 2014).

La tercera concepció de les dones respecte al canvi climàtic, i molt lligada també a la gestió mediambiental és el seu rol com a **cuidadores**. El canvi climàtic fa les tasques de cures, històricament associades a les dones, més difícils. La idea de la proximitat natural, cultural o ideològica de les dones amb la natura va popularitzar-se durant la dècada dels vuitanta del segle passat. I va poder sostenir-se gràcies als interessos estratègics que hi havia darrere: per part de les ONG i institucions, ja que encaixava amb la narrativa del moment i per part de les activistes feministes ja que, com amb la vulnerabilitat, va servir per incloure el gènere en els debats sobre el canvi climàtic (Leach, 2007). Sense caure en essencialismes, tant dins de l'acadèmia com en les polítiques, cal reconèixer que les cures i la maternitat

formen part de la identitat de moltes persones i de les seves preocupacions ambientals (Detraz, 2023). A més, la divisió del treball basada en el gènere, l'accés restringit a la propietat privada i el context social, fan que les dones tinguin una forta dependència dels recursos naturals i del medi ambient (Hackfort i Burchardt, 2018) i que per tant, tinguin un major interès, o si més no un interès distintiu, en la conservació del medi ambient. Així mateix, s'han observat diferències en les preferències d'estratègies adaptatives i la visió d'adaptació entre homes i dones (Djoudi i Brokhaus, 2011).

L'últim gran eix sobre el qual giren els discursos sobre gènere i canvi climàtic és el de les dones com a **expertes** i portadores de **coneixement**. Dos grans temes articulen aquesta narrativa. En primer lloc, i a causa de la seva vulnerabilitat i al seu rol com a cuidadores, les dones tenen una experiència particular del canvi climàtic i conseqüentment, un coneixement privilegiat pel que fa al medi ambient i la seva gestió. Per exemple, als Estats Units, les dones mostren un major coneixement científic sobre el canvi climàtic (Gaard, 2015 citant a Albert & Roher, 2006). I a Uganda, un estudi conclou que si bé la diferència de percepció del canvi climàtic entre dones i homes no és significativa, sí que és més probable que les dones percebin un augment de la freqüència de la sequera, en comparació amb els homes (Kisauzi et al., 2012). Aquesta expertesa fa de les dones actores de valor a l'hora de fer front al canvi climàtic (Morrow, 2017). I, en segon lloc, hi ha la qüestió sobre com coneixements suposadament objectius reflecteixen els interessos dels privilegiats (Moosa i Tuana, 2014). Tuvel (2015) alerta de la possible objectivació de la inclusió epistemològica de les dones en les negociacions sobre el canvi climàtic, ja que aquesta pot portar a l'objectivació. Per tal que això no passi, cal ser conscients i conèixer el context social de les altres i de nosaltres mateixes; i assegurar-nos que els intercanvis epistèmics són cooperatius i justos (Tuvel, 2015).

Així doncs, dins dels discursos sobre gènere i canvi climàtic identifiquen quatre grans narratives: la vulnerabilitat; la participació i l'agència; el rol de cura; i el coneixement i expertesa. Dins d'aquestes narratives, que desafien i fan complexa la percepció tradicional i essencialista de les dones com a únicament vulnerables, cal també tenir en compte si s'assumeixen o prioritzen certes característiques i, per tant, fan un tractament homogeni de les dones. O si, en canvi, reconeixen i tenen en compte la diversitat dins del mateix grup.

Com ja s'ha dit, la interseccionalitat és una eina analítica que ens permet examinar i tenir en compte les diferents relacions socials i eixos de desigualtat presents en una societat. Això, ens permet sortir de l'essentialisme i facilitar la solidaritat i l'agència entre categories socials (Kaijser i Kronsell, 2014). Una aproximació interseccional reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones. El gènere es creua amb altres característiques (com l'edat, la classe, la raça, l'orientació sexual o la diversitat funcional) i aquesta diversitat també s'ha de tenir en compte a l'analitzar el gènere en la mitigació i adaptació al canvi climàtic. En aquest àmbit, la interseccionalitat ens mostra com el canvi climàtic afecta de manera diferent individus i comunitats segons el seu context social i lloc, degut a

desigualtats de gènere, raça, econòmiques o altres (Moosa i Tuana, 2014). Per això, quan s'estudia el canvi climàtic, no només es pot contemplar el gènere com a categoria d'anàlisi important sinó que també s'han de tenir en compte les diferents dinàmiques de poder que tenen lloc en la nostra societat (Hawkins et al., 2011) i, per tant, també en els debats sobre el canvi climàtic. Reconeixent, doncs, el gènere com una categoria fluida i relacional i per tal d'evitar la caracterització de les dones com un grup homogeni, aquesta investigació se centra en les narratives de gènere dins del debat sobre la mitigació i adaptació al canvi climàtic.

3.2.3 De l'acadèmia a les polítiques públiques

Com s'ha vist, la literatura sobre gènere i canvi climàtic és extensa i clara: el gènere s'ha d'incloure com a categoria d'anàlisi en el debat sobre l'adaptació i mitigació al canvi climàtic. Ja sigui per raons normatives de voler representar la societat com per raons instrumentalistes d'incloure el màxim de punts de vista. Tanmateix, en l'àmbit de les polítiques públiques mediambientals encara queda molt per fer. Arora-Jonsson (2014) indica que si bé, en els darrers anys, l'anàlisi de gènere ha passat a formar part de la maquinària institucional, sovint aquests es basen en estereotips sobre els homes i les dones; tractant-les com un col·lectiu, però amb polítiques públiques individuals.

La transversalització de gènere ha sigut una eina molt utilitzada, o si més no proposada, per tal d'incloure el gènere en les polítiques públiques, però, en la realitat l'aplicació d'aquesta aproximació ha estat molt lenta i sovint ha tingut l'objectiu oposat al que es volia (Arora-Jonsson, 2014; Denton, 2002). A més, la inclusió de les dones en òrgans de presa de decisions com a solució per a les desigualtats de gènere, ha tractat a les dones com a intercanviables entre elles, sense tenir en compte les relacions entre diferents grups de dones amb diferents grups d'homes (Arora-Jonsson, 2014). Per tant, si bé el gènere es considera en les polítiques públiques de mitigació i adaptació al canvi climàtic, no es fa amb la mateixa complexitat i profunditat que ho fan les perspectives de la literatura feminista sobre el medi ambient i el canvi climàtic.

4. Metodologia

4.1 Preguntes d'investigació

La present investigació té com a objectiu analitzar la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic. D'aquesta manera, es vol examinar fins a quin punt les polítiques i els estudis d'adaptació i mitigació al canvi climàtic han adoptat els discursos presents en la literatura acadèmica feminista. Per tal de fer-ho, es desplegaran les diferents narratives de gènere identificades en el marc teòric. Això ens permetrà conèixer quines són les caracteritzacions de les dones presents en la mitigació i adaptació al canvi climàtic. Addicionalment, també es vol considerar quina és l'extensió del tractament del gènere i si els discursos emprats són essencialistes o homogeneïtzadors. Finalment, com que els informes seleccionats per l'anàlisi empírica han sigut publicats periòdicament des de 1990, també s'abordarà l'evolució que el tractament de gènere ha tingut. A partir de tot això, les preguntes d'investigació són les següents:

1. Quina és la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic?
  - 1.1. Quina ha estat l'evolució des del 1990?
2. Les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista?
3. Es fa un tractament homogeneïtzador i/o essencialista del gènere en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic?

Així doncs, es tracta d'un treball interpretatiu que vol situar-se entre la pràctica i la teoria tot identificant connexions entre la literatura acadèmica feminista sobre el medi ambient; i les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic.

4.2 Selecció de casos

Per tal d'estudiar el tractament del gènere i la representació de les dones en la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic, la investigació analitza els Informes d'Avaluació publicats pel Grup Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic (IPCC per les seves sigles en anglès, *Intergovernmental Panel on Climate Change*) des de la seva creació. L'IPCC va ser creat pel Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (UNEP per les seves sigles en anglès, *United Nations Environment Programme*) i l'Organització Meteorològica Mundial el 1988; actualment té 195 països membres. Aquest organisme avalua la ciència relacionada i l'estat del coneixement del canvi climàtic a través d'informes especials, informes metodològics i informes d'avaluació. Aquests últims són sis i s'han publicat periòdicament entre 1990 i 2022. Consisteixen en la publicació de materials d'avaluació tècnica

i científica sobre el canvi climàtic, després d'una revisió extensa en aquest àmbit. Cada informe està format per tres volums, un per cada grup de treball, i versen sobre la base científica (grup I); els efectes, l'adaptació i la vulnerabilitat (grup II); i els camins cap a la mitigació (grup III) al canvi climàtic. Els informes proporcionen una base científica i rigorosa als governs per a la formulació de polítiques relacionades amb el clima; també s'utilitzen per a les negociacions de la Convenció Marc sobre el Canvi Climàtic de les Nacions Unides (UNFCCC per les seves sigles en anglès, *United Nations Framework Convention on Climate Change*). L'IPCC no realitza investigacions pròpies. Així mateix, les avaluacions són rellevants per a les polítiques públiques, però no prescriptives.

Per limitacions pròpies del treball, a causa del temps i l'espai del qual es disposa, la present anàlisi se centrarà en els informes d'avaluació i es prescindirà dels informes especials i metodològics. Per tant, els informes analitzats són els següents²:

- Primer Informe d'Avaluació de l'IPCC 1990 (FAR). Informe del grup I sobre l'avaluació científica del canvi climàtic; informe del grup II sobre l'avaluació dels impactes; i informe del grup III sobre les estratègies de resposta.
- Segon Informe d'Avaluació de l'IPCC 1995 (SAR). Informe del grup I sobre la ciència del canvi climàtic; informe del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la mitigació del canvi climàtic; i informe del grup III sobre les dimensions econòmiques i socials del canvi climàtic.
- Tercer Informe d'Avaluació de l'IPCC 2001 (TAR). Informe del grup I sobre la base científica; informe del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat; i informe del grup III sobre la mitigació.
- Quart Informe d'Avaluació 2007 (AR4). Informe del grup I sobre la base científica i física; informe del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat; i l'informe del grup III sobre la mitigació del canvi climàtic.
- Cinquè Informe d'Avaluació 2013 i 2014 (AR5). Informe del grup I sobre la base de la científica i física (2013); l'informe del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat (2014); i l'informe del grup III sobre la mitigació del canvi climàtic (2014).
- Sisè Informe d'Avaluació 2021 i 2022 (AR6). Informe del grup I sobre la base de la científica i física (2021); l'informe del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat (2022); i l'informe del grup III sobre la mitigació del canvi climàtic (2022).

Per qüestions de rellevància temàtica, ja que es tracta d'analitzar el tractament del gènere i la representació de les dones en la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic, la investigació estudia les contribucions dels grups II i III als informes. Aquests se centren en els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat al canvi climàtic, per una banda; i per l'altre en la mitigació del canvi climàtic.

---

² Els informes d'avaluació es poden consultar a l'arxiu d'informes de l'IPCC: <https://www.ipcc.ch/reports/>.

Atès el seu caràcter intergovernamental, la seva avaluació de l'estat del coneixement científic sobre el canvi climàtic i la seva extensió al llarg de més de trenta anys, s'han considerat els informes de l'IPCC adequats per conduir la investigació sobre l'evolució del tractament del gènere en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic.

4.3 Hipòtesi

Segons la revisió bibliogràfica i el marc teòric anteriorment estipulat, abans de l'anàlisi empírica, es preveu que el tractament del gènere en els primers informes d'avaluació de l'IPCC (SAR i FAR) serà nul o incipient. Progressivament, s'anirà incrementant el tractament de gènere i la representació de les dones i finalment, en els darrers informes d'avaluació de l'IPCC (AR5 i AR6) les diferències per gènere en els impactes i l'adaptació al canvi climàtic seran considerades àmpliament com també aquestes passaran a ser una part integral dels informes.

Quant a les narratives de gènere presents en els debats sobre el canvi climàtic, s'hipotetitzava que aquestes evolucionaran d'una representació simple, previsiblement homogeneïtzadora i essencialista de les dones, que se centra en la vulnerabilitat d'aquestes cap a una perspectiva més complexa que no només tingui en compte la vulnerabilitat de les dones, sinó també el seu rol de cura, el coneixement, l'expertesa, la participació i l'agència en la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic.

4.4 Anàlisi crítica feminista del discurs (*Feminist critical discourse analysis, FCDA*)

L'anàlisi crítica del discurs (CDA per les seves sigles en anglès, *critical discourse analysis*) és una aproximació a l'anàlisi de textos i els discursos que estudia com l'abús de poder social i la desigualtat són promulgats, reproduïts i legitimitats mitjançant els textos i els discursos en contextos socials i polítics (Van Dijk, 2005). Dins d'aquesta metodologia de recerca trobem una crítica normativa i una altra d'explicativa. Normativa perquè no només descriu la realitat sinó que també avalua fins a quin punt coincideixen amb certs valors de les societats. I explicativa ja que vol explicar les realitats existents i quins són els seus efectes, no només descriure-les (Fairclough, 2013).

En aquesta investigació s'utilitza l'anàlisi crítica feminista del discurs, una perspectiva crítica desenvolupada a la intersecció de l'anàlisi crítica del discurs (CDA) i els estudis feministes. Aquesta vol examinar les maneres subtils i complexes en què sovint suposicions sobre el gènere i asimetries de poder es produeixen i es mantenen a través del discurs (Lazar, 2014). El FCDA (per les seves sigles en anglès, *feminist critical discourse analysis*) es basa en els principis de l'activisme analític, el gènere com una estructura ideològica, la complexitat del gènere i les relacions de poder, la construcció discursiva del gènere i la reflexivitat crítica feminista (Lazar, 2008).

Així doncs, amb l'anàlisi dels informes d'avaluació de l'IPCC es vol estudiar l'estructura ideològica del gènere, la complexitat d'aquest i la seva construcció discursiva dins del debat sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic.

4.5 Operacionalització de les narratives de gènere i canvi climàtic

Havent conceptualitzat els termes presents en la literatura sobre gènere i canvi climàtic, establertes les preguntes d'investigació i seleccionat els casos d'estudi; a continuació, es procedirà a l'operacionalització dels conceptes anteriorment esmentats. Seguint a Toshkov (2016), l'operacionalització permet traduir conceptes abstractes i els seus atributs en indicadors que poden ser detectats, classificats i mesurats empíricament. Així doncs, connectant l'àmbit teòric i abstracte amb les observacions empíriques. A continuació, s'operacionalitzen les diferents narratives de gènere en el debat sobre la mitigació i adaptació al canvi climàtic identificades en el marc teòric (vegeu *Taula 1*). Es fa tenint en compte el què i el com se centren els informes en el gènere. Això permetrà analitzar els Informes d'Avaluació de l'IPCC, des de 1990 fins a 2022, a través dels següents indicadors.

En primer lloc, pel que fa al tractament del gènere en el debat sobre la mitigació i adaptació al canvi climàtic, cal identificar l'**extensió** amb la qual és tractat. Aquesta serà: 1) *no es fa menció del gènere* quan l'informe no mencioni el gènere ni consideri les diferències per gènere en els impactes, l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic; 2) *es considera el gènere* quan l'informe mencioni el gènere i consideri les diferències per gènere en els impactes, l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic; i 3) *el tractament del gènere és extensiu* quan l'informe no només mencioni el gènere i consideri les diferències per gènere en els impactes, l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic sinó que també faci del gènere una part integral d'aquest.

Sent aquest el principal objectiu de la investigació i basant-me amb Arora-Jonsson (2011), Detraz (2022) i Morrow (2017); es presenten quatre **narratives del gènere** en el debat sobre la mitigació i adaptació al canvi climàtic: (1) *la vulnerabilitat* que es pot observar en l'al·lusió a la vulnerabilitat de les dones respecte al canvi climàtic i als impactes negatius d'aquest; (2) *el rol de cura* que fa referència a la caracterització de les dones com a cuidadores, encarregades de les cures i la maternitat; (3) *el coneixement i expertesa* reflectits en l'experiència, el coneixement i l'expertesa particular de les dones com també en el paper en la gestió mediambiental d'aquestes; i (4) *la participació i l'agència* que es fan paleses amb la menció de l'advocacia, la participació en la política formal i informal, l'activisme i la participació en la presa de decisions.

A més, també s'ha posat èmfasi en la no **homogeneïtzació** ni **essencialisme** del gènere a través de la **interseccionalitat**. En aquest cas podem identificar: (1) *tractament homogeni* quan no es reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones ni tampoc es mencionen d'altres característiques que

es creuen amb el gènere (com l'edat, la classe, la raça, l'orientació sexual o la diversitat funcional); (2) *tractament no homogeni* quan es reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones i es fa menció d'altres característiques que es creuen amb el gènere (com l'edat, la classe, la raça, l'orientació sexual o la diversitat funcional); (3) *tractament essencialista* quan no es fa referència al context social i econòmic, la divisió del treball o la dependència dels recursos naturals ni tampoc es tracta el gènere com un concepte relacional i històric; (4) *tractament no essencialista* quan es fa referència al context social i econòmic, la divisió del treball o la dependència dels recursos naturals i es tracta el gènere com un concepte relacional i històric. Sent compatibles (2) i (3).

Taula 1

Model d'operacionalització de les diferents narratives de gènere en el debat sobre la mitigació i adaptació al canvi climàtic

Concepte	Atribut	Indicadors
Extensió del tractament del gènere	No es fa menció del gènere	No menciona el gènere ni considera les diferències per gènere en impactes/adaptació/mitigació al canvi climàtic
	Es considera el gènere	Menciona el gènere i considera les diferències per gènere en impactes/adaptació/mitigació al canvi climàtic
	El tractament del gènere és extensiu	Menciona el gènere i considera les diferències per gènere en impactes/adaptació/mitigació al canvi climàtic; i és una part integral d'aquest
Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat	Al·lusió a la vulnerabilitat de les dones respecte al canvi climàtic; referència als impactes negatius del canvi climàtic en les dones
	Rol de cura	Caracterització de les dones com a cuidadores, encarregades de les cures; maternitat
	Coneixement i expertesa	Referència a l'experiència, coneixement i expertesa particular; i al paper en la gestió mediambiental de les dones
	Participació i agència	Menció de l'advocacia, participació en la política formal i informal, activisme, participació en la presa de decisions
No homogeneïtzació ni essencialisme	Tractament homogeni	No reconeixement de l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones i menció d'altres característiques que es creuen amb el gènere (com l'edat, la classe, la raça, l'orientació sexual o la diversitat funcional)
	Tractament no homogeni	Reconeixement de l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones i menció d'altres característiques que es creuen amb el gènere (com l'edat, la classe, la raça, l'orientació sexual o la diversitat funcional)
	Tractament essencialista	No referència al context social i econòmic, la divisió del treball o la dependència dels recursos naturals; tractament del gènere com un concepte relacional i històric
	Tractament no essencialista	Referència al context social i econòmic, la divisió del treball o la dependència dels recursos naturals; tractament del gènere com un concepte relacional i històric

5. Desenvolupament de la investigació

El procediment de la investigació ha consistit en la recerca dels termes ‘gender’, ‘women’ i ‘female/s’ en els informes anteriorment esmentats. Això ha permès quantificar el tractament del gènere segons el nombre de mencions que els tres termes han rebut. També s’ha fet ús d’una anàlisi amb més profunditat per identificar les diferents narratives de gènere i canvi climàtic presents en els informes (vulnerabilitat; rol de cura; coneixement i expertesa; participació i agència) i com aquestes es relacionen. Així mateix, de manera qualitativa s’ha determinat si el tractament del gènere era essencialista i/o homogeneïtzador, tot analitzant les justificacions donades per les representacions de les dones que apareixen als informes i la seva complexitat.

A continuació, es presenten els resultats trobats en l’anàlisi de contingut i interpretatiu dels Informes d’Avaluació de l’IPCC. En primer lloc, s’analitzen individualment els sis informes. En segon lloc, s’exposen els resultats principals de la investigació tot examinant de manera conjunta els resultats de l’anàlisi de cada informe per tal per tal de detectar si hi ha hagut evolucions en les narratives de gènere dins del debat de la mitigació i l’adaptació al canvi climàtic; i així poder identificar si hi ha certes tendències.

5.1 Primer Informe d’Avaluació 1990 de l’IPCC (FAR)

La contribució del Grup II al Primer Informe d’Avaluació de l’IPCC publicat el 1990 no fa menció ni al gènere ni a les dones, com tampoc s’al·ludeix a les diferències per gènere en relació amb el medi ambient i el canvi climàtic. Només apareix el terme femella per fer referència a espècies animals no humanes. Quant a la vulnerabilitat aquesta es tracta en relació amb les poblacions i regions vulnerables, però no es fan especificacions de gènere: “Les poblacions més vulnerables es troben en els països en desenvolupament, els grups de rendes baixes, els habitants de terres baixes costaneres i illes, les poblacions en praderes semiàrides i les persones pobres de les zones urbanes” (traducció pròpia de FAR IPCC Group II, 1990, p.3). També cal destacar com el mateix informe admet el coneixement limitat i la poca comprensió sobre els impactes del canvi climàtic i les potencials respostes a aquest (p.66).

El text que engloba la contribució del Grup III menciona una única vegada el terme ‘women’ i ho fa per recomanar la importància que els grups locals i regionals, entre ells les organitzacions de les dones, estiguin involucrats en les estratègies de resposta al canvi climàtic locals i regionals: “Recórrer a la capacitat, l’estructura i la participació de grups locals i regionals d’interès especial, com per exemple, organitzacions de dones i grups amb interessos mediambientals” (traducció pròpia de FAR IPCC Group III, 1990, p.216). Això es podria entendre com a una referència a la participació de les dones en les polítiques de mitigació al canvi climàtic, però aquesta no es considera prou substancial ni extensa, ja que la menció de les organitzacions de dones no té un major desenvolupament.

Així doncs, aquest primer informe inicial tracta el gènere quatre vegades, sent tres d'aquestes en referència a espècies animals no humanes. Per tant, es considera que aquest no tracta ni amb extensió ni amb profunditat les diferències per gènere en els impactes, l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic. A més, el tractament que en fa és molt simple i poc desenvolupat, per tant, el tractament és homogeni i essencialista.

5.2 Segon Informe d'Avaluació 1995 de l'IPCC (SAR)

En línies similars al primer informe, el Segon Informe d'Avaluació de l'IPCC, publicat el 1995, també fa un tractament molt incipient del gènere. Les contribucions del Grup II sobre els impactes, l'adaptació i la mitigació del canvi climàtic no fan menció en cap moment del gènere o les dones. En canvi, les contribucions del grup III sobre les dimensions econòmiques i socials del canvi climàtic sí que identifiquen diferències en els impactes del canvi climàtic, ja que ressalten la necessitat de considerar de manera especial i tenir en compte països concrets i grups específics dins de la societat, entre els quals, s'inclouen les dones. A més, s'identifica les dones com un grup social vulnerable al canvi climàtic: "Països (com estats insulars i altres estats de baixa latitud o regions àrides) i grups específics dins de la societat són especialment vulnerables al canvi climàtic (com les persones pobres, i a vegades les dones o els infants, o ocupacions i regions específiques) (traducció pròpia de SAR IPCC Group III, 1995, p.119). També s'alerta de la possibilitat que els països desenvolupats vegin els seus esforços a reduir els gasos d'efecte hivernacle com a ajuts a les economies en desenvolupament i es produeixi una reducció en altres programes d'ajudes com l'educació per a les dones (p.33).

S'observa que el tractament del gènere en aquest segon informe és una mica més extens respecte a l'anterior, ja que es menciona el gènere i es té en consideració les diferències per gènere en els impactes del canvi climàtic. Si bé de forma molt limitada. Altrament, només es fa referència a la narrativa sobre la vulnerabilitat de les dones al canvi climàtic. Tampoc es reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones, sinó que aquestes són tractades com un grup homogeni. Finalment, tot i que no s'acaba d'anar a les raons fonamentals de la vulnerabilitat de les dones sí que s'al·ludeix a certes raons econòmiques o polítiques que propicien aquesta situació de vulnerabilitat. Per exemple: "En la majoria de països, la disminució de la disponibilitat dels aliments recaurà de forma desproporcionada en els grups políticament més dèbils i relativament passius, en els pobres, els infants, les dones..." (traducció pròpia de SAR IPCC Group III, 1995, p.115).

5.3 Tercer Informe d'Avaluació 2001 de l'IPCC (TAR)

El Tercer Informe d'Avaluació de l'IPCC publicat ja després del canvi de mil·lenni comença a tractar el gènere i les diferents representacions de les dones de manera més extensiva, si bé no acaba de ser una part integral d'aquest.

En les contribucions del grup II el terme 'gènere' es menciona set vegades i 'dones' unes altres sis. A més, la diferenciació per gènere de la vulnerabilitat es fa explícita si bé no del tot innegable: "És probable que la vulnerabilitat es diferenciï en funció del gènere, per exemple, a través de la feminització de la pobresa provocada pels diferents rols de gènere en la gestió dels recursos naturals" (traducció pròpia de TAR IPCC Group II, 2001, p.939). Així mateix, també s'identifiquen diferències en variables demogràfiques com a factors relacionats amb la capacitat d'afrontar el risc al canvi climàtic.

La narrativa de gènere i canvi climàtic sobre el coneixement i l'expertesa de les dones també hi és present en les estratègies d'adaptació a Àfrica: "Les respostes eficaces de diversificació de les dones en llars bambares o fulbes de Mali demostren la importància de les dones en orientar les estratègies d'adaptació a Àfrica" (traducció pròpia de TAR IPCC Group II, 2001, p.520).

Quant a les contribucions del grup III, les aparicions al text del gènere són majors. Destaca la consideració del gènere com un dels eixos que es poden utilitzar per a tractar discursos i narratives al voltant del canvi climàtic (p.372). Encara més, s'introdueix l'anàlisi de gènere (*gender analysis*) com un mètode d'anàlisi social que se centra a comprendre i documentar les diferències en els rols, les activitats, les necessitats i les oportunitats de gènere en un context determinat (p.652).

Altrament, s'introdueix la narrativa sobre el rol de cura de les dones i la seva relació amb el canvi climàtic: "En moltes societats, les dones són les principals responsables de la compra d'aliments i roba per a altres membres de la llar, mentre que els homes són més influents en les grans despeses domèstiques" (traducció pròpia de TAR IPCC Group III, 2001, p. 369). Si bé, aquest rol de cura i les seves implicacions en els efectes del canvi climàtic no s'acaben d'explorar. L'altra narrativa articulada en el text és la del coneixement i l'expertesa dels col·lectius de dones com a font de recursos i noves idees per abordar el canvi climàtic.

En conclusió, el Tercer Informe de l'IPCC considera les diferències per gènere en els impactes, l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic com també inclou les narratives de gènere i canvi climàtic sobre la vulnerabilitat, el rol de cura i el coneixement i l'expertesa de les dones. A més, s'introdueixen conceptes com la perspectiva de gènere o l'anàlisi de gènere en les polítiques de canvi climàtic. En canvi, el tractament es considera essencialista, ja que no es fa referència al context social i econòmic que porta a aquestes diferències de gènere i també homogeneïtzador perquè no es reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones ni tampoc es menciona altres característiques que es creuen amb el gènere i que poden portar a realitats diferents entre les dones.

5.4 Quart Informe d'Avaluació 2007 de l'IPCC (AR4)

En el Quart Informe d'Avaluació de l'IPCC, que surt el 2007, trobem com el tractament del gènere és extens en les contribucions del grup II sobre els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat (es menciona setanta-sis vegades el terme 'gènere' i vuitanta-dues el terme 'dones'); en canvi, en les contribucions del grup III sobre la mitigació al canvi climàtic la presència del gènere com a eix d'anàlisi és molt menor (el terme 'gènere' es menciona només sis vegades i el terme 'dones' unes altres dinou). S'observa, doncs, una diferència quantitativa de la representació de les dones entre la vulnerabilitat i les polítiques de mitigació al canvi climàtic.

El text produït pel grup II considera que els impactes del canvi climàtic afectaran de manera diferent diversos segments de la població; amb diferències per nivell d'ingressos, edat, poder polític o gènere. "Especialment en països en desenvolupament, on expectatives culturals de gènere, com les dones fent-se càrrec de múltiples tasques domèstiques, persisteixen" (traducció pròpia d'AR4 IPCC Group II, 2007, p.374). A més, no només els impactes del canvi climàtic són diferenciats per gènere sinó que l'adaptabilitat al canvi climàtic té un component de gènere i aquest pot aprofundir les desigualtats de gènere.

És significatiu, el requadre dedicat als aspectes de gènere de la vulnerabilitat i la capacitat d'adaptació (Box 17.5). En ella s'especifica com les diferències estructurals i socials entre homes i dones, sovint reflectides en els rols socials, domèstics i de treball, afecten la vulnerabilitat i també la capacitat de les dones a adaptar-se al canvi climàtic. Aquest mateix requadre també remarca que les intervencions climàtiques que ignoren el gènere, reforcen les diferències de gènere en la vulnerabilitat.

La presència de les dones com a administradores de recursos naturals i, per tant, com a individus amb expertesa i que participen en la gestió del medi ambient es fa més patent que en informes anteriors. Per exemple, amb el fet que la percepció dels riscos climàtics és més elevada en les dones que en els homes, però que aquestes preocupacions sovint no s'expressen en un entorn dominat per homes (p.737). O que les dones tenen un rol central en la provisió i l'administració de l'aigua; i també en la gestió de desastres naturals.

En ambdues contribucions, la del grup II i la del grup III, la consideració del gènere està molt relacionada amb els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni i la necessitat d'implementar mesures de mitigació que siguin neutres pel que fa al gènere. Malgrat això, en el text del grup III el tractament del gènere és molt limitat i no se'n fa un tractament extensiu. Aquest se centra en diferents mesures de mitigació i adaptació al canvi climàtic que simultàniament també contribueixen a la igualtat de gènere. Un exemple d'aquesta mesura seria la conversió de combustibles sòlids a combustibles moderns en les cuines i calefaccions interiors; ja que permetrien reduir la contaminació de l'aire interior i a la vegada, augmentar el temps lliure de les dones de països en desenvolupament (p.727). També es menciona la

necessitat de treballar amb múltiples actors, a múltiples escales en la mitigació al canvi climàtic i breument, s'inclou dins d'aquesta diversitat d'actors les organitzacions de dones.

Per tant, en el Quart Informe de l'IPCC hi ha una diferència apreciable en el tractament del gènere entre les contribucions del grup II (on aquest és més extens) i les contribucions del grup III (on aquest és més limitat). A la vegada, trobem narratives de gènere i canvi climàtic sobre la vulnerabilitat, el coneixement i l'expertesa i la participació. Ara bé, la primera segueix dominant en els textos. A més, el tractament de gènere no és essencialista, ja que es fa referència al context social i econòmic que porta a aquestes diferències per gènere. Per exemple, esmentant que en els països en desenvolupament, les dones s'han vist, desproporcionadament, relegades a activitats dependents dels recursos naturals, com l'agricultura i que aquest és un dels motius pels quals, són més vulnerables al canvi climàtic.

5.5 Cinquè Informe d'Avaluació 2013 i 2014 de l'IPCC (AR5)

En el Cinquè Informe d'Avaluació de l'IPCC, publicat entre els anys 2013 i 2014, el gènere passa a ser una qüestió fonamental i recurrent al llarg del document especialment, en les contribucions del grup II. Això es veu per com dediquen un apartat transversal (*Cross-chapter box*) al gènere i al canvi climàtic (p.105). Aquests capítols es dediquen a qüestions considerades clau i sobre les quals es vol oferir una perspectiva integrada. El gènere és considerat un d'aquests i com ja l'AR4 establí, el gènere, juntament amb factors sociodemogràfics com l'edat, la riquesa o la classe social, té importants conseqüències en els impactes, l'adaptació i la vulnerabilitat. Tanmateix, l'apartat se centra majoritàriament en la dimensió de la vulnerabilitat de les dones al canvi climàtic. Aquesta serà la línia seguida al llarg de l'informe: un tractament extens del gènere, però només pel que fa a la vulnerabilitat.

Cal destacar que en les contribucions del grup II, per primera vegada, es fa menció de com la vulnerabilitat sovint no és degut a una sola causa sinó que és el producte de processos socials, com el gènere, classe, etnicitat, edat i diversitat social, que s'intersequen (p.49). Per tant, fent referència a una vulnerabilitat multidimensional, a les teories interseccionals i com la intersecció de la construcció social del gènere amb altres factors dona lloc a vulnerabilitats i desigualtats. A més, es reconeix la manca en estudis centrats en la intersecció d'aquests processos socials i es determina la necessitat d'un coneixement més contextual.

La caracterització de les dones també es fa més complexa, ja que es conclou que si bé la vulnerabilitat de les dones en el context del canvi climàtic és quasiuniversal, no s'ha d'ignorar l'agència de les dones ni les relacions de poder existents. Altrament, com ja es feia des dels primers informes, es fa una crida a l'augment de la participació de les dones en les consideracions sobre l'adaptació al canvi climàtic.

Pel que fa a les contribucions del grup III, les mencions del terme ‘gènere’ i ‘dones’ és molt menor, en cap dels casos se supera les 40. Les narratives de gènere i canvi climàtic més presents en el text són la de vulnerabilitat o la del rol de cura de les dones. Destaquen que les dones “acostumen a ser les encarregades de recollir l’aigua, el combustible i de cuidar els malalts. Si el canvi climàtic afecta negativament la producció de cultius, la disponibilitat de combustible i aigua, o augmenta la mala salut, les dones hauran de suportar de manera desproporcionada les conseqüències” (traducció pròpia d’AR5 IPCC Group III, 2014, p.255).

Així doncs, i d’acord amb la tendència, el Cinquè Informe d’Avaluació de l’IPCC fa un tractament del gènere major que els anteriors informes. A més, tot i que la dimensió de la vulnerabilitat de les dones al canvi climàtic segueix predominant, apareixen al llarg del text les quatre narratives sobre gènere i canvi climàtic identificades: vulnerabilitat, cura, coneixement i agència. Si bé el desenvolupament d’aquestes tres últimes és molt menor. Així mateix, cada vegada es vira cap a una concepció menys homogeneïtzadora, no essencialista i complexa del gènere: s’inclouen teories interseccionals quant a la vulnerabilitat i es reconeix àmpliament la vulnerabilitat i la capacitat d’adaptació a conseqüència de motors socials i econòmics en detriment d’un enfocament biofísic d’aquesta (p.836).

5.6 Sisè Informe d’Avaluació 2021 i 2022 de l’IPCC (AR6)

És en el Sisè Informe d’Avaluació de l’IPCC, publicat entre 2021 i 2022, on es produeix un salt substancial en el tractament del gènere, en quantitat i complexitat. Es passen a 1243 mencions del terme ‘gènere’ i 796 mencions del terme ‘dones’ en les contribucions del grup II i III. Així mateix, les quatre narratives sobre gènere i canvi climàtic identificades hi són presents. Així doncs, i especialment en el text del grup II, la consideració del gènere és tractada com una aproximació clau en la justícia climàtica i s’estableix que hi ha evidència prou robusta per a fer aquesta afirmació. Per tant, el tractament del gènere no és puntual o es concentra en alguns capítols de l’informe, sinó que és tractat de manera extensa al llarg de tot el text. A més, com en l’AR5, les contribucions del grup II dediquen un apartat transversal (*Cross-chapter box*) al gènere, la justícia climàtica i a les vies de transformació (p.2700). En aquest no només es discuteix sobre la vulnerabilitat, sinó també de la integració del gènere en les polítiques climàtiques i potencials solucions.

En les contribucions del grup II, es tracta el gènere com un concepte relacional i històric, i es fa especial referència en el context social i econòmic, la divisió del treball o la dependència dels recursos naturals que fan que diferents segments de la societat, tinguin una situació particular respecte al canvi climàtic. És per això que “decisiones interseccionals, sensibles al gènere i inclusives poden accelerar l’adaptació transformadora a llarg termini per tal de reduir la vulnerabilitat” (traducció pròpia d’AR6 IPCC Group II, 2022, p.97). Com també cal tenir en compte que les accions d’adaptació al canvi climàtic no contenen resultats positius automàticament. També s’estableix com el canvi climàtic es relaciona

negativament amb la reducció de la pobresa, les desigualtats de gènere o el reforçament de normes socioculturals perquè ho agreuja. I encara més, aquesta vulnerabilitat de les dones afecta altres dimensions del gènere i el canvi climàtic com poden ser els coneixements, el rol de cures o l'agència política. Ja que, a tall d'exemple, en moltes societats, les dones són les encarregades d'anar a buscar aigua. Aquesta activitat els treu temps d'altres com l'educació o activitats que generin ingressos. A la vegada, però, això els atorga coneixements sobre els recursos d'aigua, la localització i qualitats d'aquests com també els mètodes d'emmagatzematge.

A més, i això també diferencia aquest informe dels anteriors, la incorporació dels coneixements i l'expertesa de les dones com també la seva participació i agència són tractats extensivament. Es recalca la necessitat de diversitat de gènere en el coneixement, les institucions i les pràctiques diàries per abordar el canvi climàtic i assolir la resiliència i la capacitat d'adaptació. Així mateix, la participació de grups històricament exclosos, com les dones, contribueix a una adaptació al canvi climàtic més igualitària i justa. Tot fent més complexa la representació de les dones en el debat sobre el canvi climàtic, s'estableix que “si bé, en un sentit ampli, el canvi climàtic afecta més greument les dones, hi ha situacions en què han reaccionat, s'han adaptat millor o han estat més resilients” (traducció pròpia d'AR6 IPCC, Group II, 2022, p.1750).

Quant a les contribucions del grup III, el text menciona el gènere i considera les diferències per gènere en la mitigació, però no ho fa de manera tan extensiva com el grup II. Les narratives de gènere i canvi climàtic presents són les de la vulnerabilitat; i el coneixement i l'expertesa. Per exemple, s'alerta sobre com les mesures de mitigació poden tenir impactes negatius en la igualtat de gènere, la pau i la justícia. O com “hi ha una evidència elevada que l'empoderament de les dones beneficia la mitigació i l'adaptació, ja que les dones prioritzen el canvi climàtic en el seu vot” (traducció pròpia d'AR6 IPCC, Group III, 2022, p.525).

Pel que fa a l'homogeneïtzació, en aquest informe hi ha una clara intenció d'anar cap a la línia contrària, i reconèixer que les dones no són un grup homogeni i que els rols locals de gènere no són ni immutables ni generalitzables (Group II, p.657). I com “en lloc de categories binàries i estàtiques (per exemple, homes versus dones), les vulnerabilitats socials són dinàmiques i intersequen” (traducció pròpia d'AR6 IPCC Group II, 2022, p.734). És per això que les identitats socioculturals i els contextos polítics i mediambientals han de ser considerats dins dels debats sobre el canvi climàtic.

Per això, observem com el tractament del gènere en aquest darrer informe és extensiu. Així mateix, totes les quatre narratives de gènere i canvi climàtic identificades hi són presents: vulnerabilitat, cura, coneixement i agència. I finalment, hi ha un tractament no homogeni i no essencialista del gènere, ja que es reconeix l'heterogeneïtat dins del grup social de les dones, el gènere com a categoria dinàmica i es fa referència al context social i econòmic.

5.7 Resultats principals de la investigació

Després de desglossar els resultats de l'anàlisi individual de cada informe d'avaluació a continuació, es procedeix a exposar els resultats principals de la investigació examinant de manera conjunta els informes per tal d'identificar tendències en l'evolució de les narratives de gènere dins del debat de la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic. Això es fa tot retornant a les preguntes inicials de la investigació: (1) Quina és la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic? I la seva evolució? (2) Les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista? (3) Es fa un tractament homogeneïtzador i/o essencialista del gènere en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic?

Quant a la pregunta (1), es determina que en l'actualitat, i d'acord amb el Sisè Informe d'Avaluació de l'IPCC, la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic és extensa i multidimensional. Així mateix, les quatre narratives de gènere i canvi climàtic identificades hi són presents: vulnerabilitat, rol de cura, coneixement i expertesa, participació i agència. Això no obstant, la caracterització de les dones com a vulnerables és la més present. Aquesta major representació de la vulnerabilitat pot ser deguda a la utilitat d'aquest discurs per l'entrada del feminisme en les negociacions sobre el clima i les polítiques climàtiques, com indica Resurrección (2013). A més, una representació homogènia i simple de les dones pot haver fet més fàcil aquest accés i comprensió.

També s'observa un major tractament progressiu del gènere; de 4 mencions en total dels termes 'gènere', 'dones' i 'femella' en el primer informe a 2.105 mencions en el darrer (vegeu *Taula 2*). Cal també destacar que si bé la tendència és cap a un tractament del gènere més complex i multidimensional que no és essencialista ni homogeneïtzador, aquesta tendència no és lineal. Com es pot veure en la *Taula 3*, si bé es fa referència, de manera incipient, a les raons econòmiques i polítiques que posen a les dones en una situació de vulnerabilitat; en el següent informe, el tercer, això desapareix. De la mateixa manera, la incorporació de les narratives tampoc és lineal. La limitada referència al gènere del primer informe es fa respecte al coneixement i l'expertesa; en el segon es tracta la vulnerabilitat de les dones al canvi climàtic; i si bé el tercer informe inclou la narrativa del rol de la cura, no és el cas del quart informe.

Responent a la pregunta (2), les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic sí que han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista, però ho han fet de forma tardana. Com s'indicava en el marc teòric, la investigació sobre gènere i medi ambient s'inicia a partir dels anys setanta del segle passat i amb més força a partir de la dècada dels vuitanta. En canvi, en el Primer Informe de l'IPCC publicat a principis de la dècada dels noranta gairebé no fa menció del gènere ni de la seva relació amb el medi ambient o el canvi climàtic. Tanmateix, sí que es troba una progressiva adopció dels discursos de la literatura acadèmica feminista, especialment en el cas de la

vulnerabilitat. Tot i que no és fins al cinquè informe que es pot considerar que hi ha un tractament extensiu del gènere.

Taula 2

Resum de les anàlisis dels informes d'avaluació de l'IPCC

	Tractament del gènere				Narratives de gènere i canvi climàtic			
	Tractament del gènere	Menció de 'gender'	Menció de 'women'	Menció de 'female/s'	Vulnerabilitat	Rol de cura	Coneixement i expertesa	Participació i agència
Primer Informe d'Avaluació (FAR) 1990	4	0	0	3	-	-	X	-
Contribucions del grup II	3	0	0	3*	-	-	-	-
Contribucions del grup III	1	0	1	0	-	-	X	-
Segon Informe d'Avaluació (SAR) 1995	8	0	8	0	X	-	-	-
Contribucions del grup II	0	0	0	0	-	-	-	-
Contribucions del grup III	8	0	8	0	X	-	-	-
Tercer Informe d'Avaluació (TAR) 2001	41	15	16	10	X	X	X	-
Contribucions del grup II	22	7	6	9*	X	-	X	-
Contribucions del grup III	19	8	10	1	X	X	-	-
Quart Informe d'Avaluació (AR4) 2007	165	76	82	7	X	-	X	X
Contribucions del grup II	140	70	63	7*	X	-	X	X
Contribucions del grup III	25	6	19	0	X	-	-	X
Cinquè Informe d'Avaluació (AR5) 2013-14	659	351	275	33	X	X	X	X
Contribucions del grup II	589	316	242	31	X	-	X	X
Contribucions del grup III	70	35	33	2	X	X	-	X
Sisè Informe d'Avaluació (AR6) 2021-22	2105	1243	796	66	X	X	X	X
Contribucions del grup II	1738	1035	651	52	X	X	X	X
Contribucions del grup III	367	208	145	14	X	-	-	X

El recompte de paraules inclou possibles mencions dels termes en la bibliografia citada als informes.

* En la majoria d'aquests casos es fa referència a espècies animals.

Taula 3

Resultats de l'operacionalització de les diferents narratives de gènere en els informes de l'IPCC

Informe	Concepte	Atribut
Primer Informe d'Avaluació (FAR) 1990	Extensió del tractament del gènere	Es considera el gènere
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Coneixement i expertesa
	No homogeneïtzació ni essencialisme	Homogeni i essencialista
Segon Informe d'Avaluació (SAR) 1995	Extensió del tractament del gènere	Es considera el gènere
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat
	No homogeneïtzació ni essencialisme	Homogeni i essencialista

Tercer Informe d'Avaluació (TAR) 2001	Extensió del tractament del gènere	Es considera el gènere
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat, rol de cura, coneixement i expertesa
	No homogeneïtzació ni essencialisme	Homogeni i essencialista
Quart Informe d'Avaluació (AR4) 2007	Extensió del tractament del gènere	Es considera el gènere
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat, coneixement i expertesa, participació i agència
	No homogeneïtzació ni essencialisme	Homogeni i no essencialista
Cinquè Informe d'Avaluació (AR5) 2013-14	Extensió del tractament del gènere	El tractament del gènere és extensiu
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat, rol de cura, coneixement i expertesa, participació i agència
	No homogeneïtzació ni essencialisme	No homogeni i no essencialista
Sisè Informe d'Avaluació (AR6) 2021-22	Extensió del tractament del gènere	El tractament del gènere és extensiu
	Narratives de gènere i canvi climàtic	Vulnerabilitat, rol de cura, coneixement i expertesa, participació i agència
	No homogeneïtzació ni essencialisme	No homogeni i no essencialista

El salt substancial es troba en l'impàs entre el cinquè i el sisè informe d'avaluació. Si bé el tractament del gènere és extens, no homogeneïtzador ni essencialista en ambdós casos, la profunditat i les mencions de gènere en el Sisè Informe d'Avaluació incrementen significativament (vegeu *Taula 2*). Això pot ser degut al fet que hi ha hagut una popularització i divulgació social de teories com la de la interseccionalitat, molt present en aquest darrer informe. O també a la gran presència i augment, en els darrers anys, de moviments ecologistes, d'una banda, dels moviments feministes d'una altra o la combinació d'aquests.

Finalment, i fent referència a la pregunta (3), s'estableix que el tractament que es fa del gènere en els últims informes no és homogeneïtzador ni essencialista. L'últim informe, fent ús de les teories interseccionals, tracta de manera extensa el gènere com a dinàmic i fruit de contextos socials, polítics, ambientals i culturals determinats. Així mateix, també reconeix com la intersecció del gènere amb altres factors com l'edat, la classe, el nivell d'ingressos o el país de naixement dona lloc a vulnerabilitats i desigualtats diverses dins del grup social de les dones.

6. Conclusions

L'objectiu d'aquesta investigació era l'anàlisi de la representació i tractament del gènere i les dones en el debat sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic tot explorant les narratives actuals de gènere i canvi climàtic. Les següents preguntes guiaven la recerca: (1) Quina és la perspectiva de gènere i la representació de les dones en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic? I quina ha estat l'evolució des del 1990? (2) Les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista? (3) Es fa un tractament homogeneïtzador i/o essencialista del gènere en els debats sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic?

Primerament, en l'abordatge epistemològic s'ha definit una aproximació feminista i interseccional a la investigació. Després d'una revisió bibliogràfica s'ha definit un marc teòric en el qual s'han definit els conceptes claus de 'gènere', 'medi ambient' i 'canvi climàtic'. Com també, partint de la literatura acadèmica feminista, s'han identificat quatre narratives de gènere i canvi climàtic: vulnerabilitat, rol de cura, expertesa i agència. Després dels apunts metodològics i l'operacionalització de la teoria en indicadors empírics, s'ha desenvolupat l'anàlisi de contingut i interpretatiu dels sis informes d'avaluació de l'IPCC des de 1990 fins a 2022. I, finalment, s'han exposat els resultats principals de la investigació. El treball conclou que:

1. La perspectiva de gènere i la representació de les dones en els informes d'avaluació de l'IPCC en l'actualitat és extensa, complexa i multidimensional. Si bé en uns inicis el tractament del gènere en els informes era molt menor, gairebé nul, i feia una representació homogènia i simple de les dones.
2. Hi ha hagut un augment progressiu en el tractament del gènere en els debats sobre mitigació i adaptació al canvi climàtic.
3. En les caracteritzacions de les dones respecte al canvi climàtic, la vulnerabilitat d'aquestes és majoritària.
4. Les polítiques, els estudis i els debats sobre l'adaptació i la mitigació al canvi climàtic sí que han adoptat els discursos de la literatura acadèmica feminista, però ho han fet de forma tardana.

Així doncs, el tractament del gènere en el debat sobre la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic, en les darreres dècades, ha virat cap a una concepció més complexa i multidimensional. A més, de manera progressiva s'han incorporat discursos presents en la literatura acadèmica. Tanmateix, la narrativa de la vulnerabilitat segueix sent dominant en aquest àmbit.

6.1 Limitacions i contribucions

La contribució d'aquest treball és tant teòrica com metodològica. Es contribueix a la literatura acadèmica feminista i dels estudis sobre el canvi climàtic en plantejar una representació multidimensional i complexa del gènere i el canvi climàtic que inclou la vulnerabilitat, el rol de les cures, l'expertesa i l'agència de les dones. A la vegada, s'analitza la construcció de discursos que emmarquen el gènere i el canvi climàtic. Metodològicament, es planteja una operacionalització de les narratives del gènere i el canvi climàtic que es pot utilitzar en discursos i textos més enllà dels utilitzats en aquesta investigació.

Aquesta investigació té les seves limitacions. En primer lloc, si bé l'anàlisi de l'evolució dels sis informes d'avaluació ha permès identificar una tendència en les narratives de gènere i canvi climàtic; en els últims informes, l'augment del tractament del gènere i la complexitat amb què es fa no ha permès una anàlisi tan profunda com s'hauria desitjat. A més, per qüestions pròpies del treball (temps i espai del qual es disposa) la investigació s'ha centrat en els informes d'avaluació de l'IPCC. Tot i que aquests tenen un caràcter internacional i recullen informació sobre un conjunt ampli de polítiques, estudis i discussions, les conclusions a les quals s'ha arribat poden no ser generalitzables més enllà d'aquest context és a dir, els informes de l'IPCC.

6.2 Futures línies d'investigació

El present treball pot ser agafat com a punt de partida per a futures línies d'investigació sobre narratives de gènere i canvi climàtic. Com s'ha mencionat en les limitacions, un estudi més ampli de cada informe, especialment dels dos últims, seria rellevant i permetria tenir una imatge més precisa de l'estat de la qüestió del gènere i el canvi climàtic en un moment determinat. Així mateix, es podrien analitzar les relacions, connexions i interaccions de les diferents narratives dins d'un mateix informe. A més, atès el salt substancial que es produeix en el tractament del gènere entre el cinquè i el sisè informe, una anàlisi que arribés a explicar el perquè d'aquest canvi, i si és resultat de l'acadèmia o de moviments socials, seria pertinent. Una anàlisi comparativa de les representacions del gènere en el canvi climàtic en diferents regions geogràfiques seria també interessant, especialment degut a la construcció social i contextual del gènere i les diferències geogràfiques en els impactes del canvi climàtic.

Altrament, el model d'anàlisi i l'operacionalització utilitzada en aquest estudi pot utilitzar-se per a futures investigacions, ja que aquest es pot aplicar a altres discursos, polítiques públiques i textos; podent-se utilitzar per a identificar les narratives de gènere i canvi climàtic presents en aquests. En la mateixa línia, més investigacions teòriques i pràctiques sobre l'impacte material i real d'aquestes narratives enriquiria la literatura acadèmica.

7. Bibliografia

7.1 Fonts primàries: Informes d'Avaluació de l'IPCC

Primer Informe d'Avaluació 1992 (FAR)

Bernthal, F. (Ed.). (1990). *Climate Change. The IPCC Response Strategies*.

IPCC & WMO (Ed.). (1992). *Overview. Climate change: The 1990 and 1992 IPCC assessments*. IPCC.

Tegart, WJ. McG., Sheldon, G. W., & Griffiths, D. C. (Ed.). (1990). *Climate Change. The IPCC Impact Assessment*.

Segon Informe d'Avaluació 1995 (SAR)

Bruce, J. P., Lee, H. & Haites, E.F. (1995). *Climate Change 1995: Economic and Social Dimensions of Climate Change*. Cambridge University Press.

IPCC. (1995). *Overview. Climate Change 1995: IPCC Second Assessment Report*.

Moss, R. H., Watson, R.T. & Zinyowera, M.C. (1995). *Climate Change 1995: Impacts, Adaptations and Mitigation of Climate Change: Scientific-Technical Analyses*. Cambridge University Press.

Tercer Informe d'Avaluació 2001 (TAR)

Banuri, T., Barker, T., Bashmakov, I. et al. (2001.). *Climate Change 2001: Mitigation. IPCC Working Group III*.

McCarthy, J. J. & IPCC (Ed.). (2001). *Climate change 2001: Impacts, adaptation and vulnerability; contribution of Working Group II to the third assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.

Watson, R. T. & UNEP (Ed.). (2001). *Climate change 2001: Synthesis report*. United Nations.

Quart Informe d'Avaluació 2007 (AR4)

Metz, B. & Intergovernmental Panel on Climate Change (Ed.). (2007). *Climate change 2007: Mitigation of climate change: contribution of Working Group III to the Fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.

Solomon, S., Intergovernmental Panel on Climate Change, & Intergovernmental Panel on Climate Change (Ed.). (2007a). *Climate change 2007. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.

Solomon, S., Intergovernmental Panel on Climate Change, & Intergovernmental Panel on Climate Change (Ed.). (2007b). *Synthesis. Climate change 2007 AR4*. Cambridge University Press.

Cinquè Informe d'Avaluació 2013 i 2014 (AR5)

Field, C. B., Barros, V. R., & Intergovernmental Panel on Climate Change (Ed.). (2014). *Climate change 2014: Impacts, adaptation, and vulnerability: Working Group II contribution to the fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.

Intergovernmental Panel on Climate Change, & Edenhofer, O. (Ed.). (2014). *Climate change 2014: Mitigation of climate change: Working Group III contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press.

Meyer, L., Brinkman, S., van Kesteren, L., Leprince-Ringuet, N., & van Boxmeer, F. (2015). *Synthesis Report*.

Sisè Informe d'Avaluació 2022 i 2023 (AR6)

Calvin, K., Dasgupta, D., Krinner, G., et al. (2023). *IPCC, 2023: Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the*

Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland.. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). <https://doi.org/10.59327/IPCC/AR6-9789291691647>.

Intergovernmental Panel On Climate Change (IPCC). (2022). *Climate Change 2022 – Impacts, Adaptation and Vulnerability: Working Group II Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844>.

Shukla, P. R., Skea, J., & Slade, R. (2022). *Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*.

7.2 Fonts secundàries

7.2.1 Llibres i capítols de llibres

Biglia, B. (s.d.). Capítulo 1. Avances, dilemas y retos de las epistemologías feministas en la investigación social. En I. Mendia Azkue, M. Luxán, M. Legarreta, & G. Guzmán (Ed.), *Otras formas de (re)conocer. Reflexions, herramientas i aplicaciones desde la investigación feminista* (p. 21-44).

Buckingham, S., & Masson, V. L. (Ed.). (2017). *Understanding Climate Change through Gender Relations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315661605>

Dankelman, I. (Ed.). (2010). *Gender and climate change: An introduction* (1. publ). Earthscan.

Davis, K. (2014). Intersectionality as Critical Methodology. En *Writing Academic Texts Differently*. Routledge.

Detraz, N. (2023). *Women and climate change: Examining discourses from the Global North*. The MIT Press.

Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis. En *The Routledge handbook of discourse analysis* (p. 9-20). Routledge.

Haraway, D. (1995). Capítulo 7. Conocimientos situados: La cuestión científica en el feminismo y el privilegio de la perspectiva parcial. En *Ciencia, cyborgs y mujeres. La reinención de la naturaleza*. (Ediciones Cátedra, p. 313-356).

Lazar, M. M. (2008). Language, communication and the public sphere: A perspective from feminist critical discourse analysis. En R. Wodak & V. Koller (Ed.), *Handbook of communication in the public sphere* (p. 89-112). Mouton de Gruyter.

Lazar, M. M. (2014). Feminist Critical Discourse Analysis. En *The Handbook of Language, Gender, and Sexuality* (p. 180-199). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781118584248.ch9>

Morrow, K. (2017). Integrating gender issues into the global climate change regime. En *Understanding Climate Change through Gender Relations*. Routledge.

Perkins, P. E. (2017). Gender justice and climate justice: Building women's economic and political agency through global partnerships. En *Understanding Climate Change through Gender Relations*. Routledge.

Rodó-Zárate, M. (2021). *Interseccionalitat. Desigualtat, llocs i emocions*. Tigre de paper.

Toshkov, D. (2016). *Research Design in Political Science*. Bloomsbury Publishing.

Van Dijk, T. A. (2015). Critical Discourse Analysis. En *The handbook of discourse analysis*. John Wiley & Sons.

Wylie, A. (2017). Feminist Philosophy of Social Science. En *The Routledge Companion to Feminist Philosophy*. Routledge.

7.2.2 Articles

- Ackerly, B. (2009). Why a Feminist Theorist Studies Methods. *Politics & Gender*, 5(03), 431. <https://doi.org/10.1017/S1743923X09990237>
- Adger, W. N. (2006). Vulnerability. *Global Environmental Change*, 16(3), 268-281. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.02.006>
- Arora-Jonsson, S. (2011). Virtue and vulnerability: Discourses on women, gender and climate change. *Global Environmental Change*, 21(2), 744-751. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.005>
- Arora-Jonsson, S. (2014). Forty years of gender research and environmental policy: Where do we stand? *Women's Studies International Forum*, 47, 295-308. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.02.009>
- Asongu, S. A., Messono, O. O., & Guttemberg, K. T. J. (2022). Women political empowerment and vulnerability to climate change: Evidence from 169 countries. *Climatic Change*, 174(3), 30. <https://doi.org/10.1007/s10584-022-03451-7>
- Balikoowa, K., Nabanoga, G., Tumusiime, D. M., & Mbogga, M. S. (2019). Gender differentiated vulnerability to climate change in Eastern Uganda. *Climate and Development*, 11(10), 839-849. <https://doi.org/10.1080/17565529.2019.1580555>
- Daoud, M. (2021). Is vulnerability to climate change gendered? And how? Insights from Egypt. *Regional Environmental Change*, 21(2), 52. <https://doi.org/10.1007/s10113-021-01785-z>
- Denton, F. (2002). Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter? *Gender & Development*, 10(2), 10-20. <https://doi.org/10.1080/13552070215903>
- Djoudi, H., & Brockhaus, M. (2011). Is adaptation to climate change gender neutral? Lessons from communities dependent on livestock and forests in northern Mali. *International Forestry Review*, 13(2), 123-135. <https://doi.org/10.1505/146554811797406606>
- Elmhirst, R., & Hidalgo, M. G. (2017). Ecologías políticas feministas: Perspectivas situadas y abordajes emergentes. *Ecología Política*, 54, 50-57.
- Gaard, G. (2015). Ecofeminism and climate change. *Women's Studies International Forum*, 49, 20-33. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2015.02.004>
- Galupo, M. P. (2017). Researching while cisgender: Identity considerations for transgender research. *International Journal of Transgenderism*, 18.3, 241-242.
- Hackfort, S., & Burchardt, H.-J. (2018). Analyzing socio-ecological transformations – a relational approach to gender and climate adaptation. *Critical Policy Studies*, 12(2), 169-186. <https://doi.org/10.1080/19460171.2016.1191363>
- Hawkins, R., Ojeda, D., Asher, K., Baptiste, B., Harris, L., Mollett, S., Nightingale, A., Rocheleau, D., Seager, J., & Sultana, F. (2011). Gender and environment: Critical tradition and new challenges. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29(2), 237-253. <https://doi.org/10.1068/d16810>
- Kaijser, A., & Kronsell, A. (2014). Climate change through the lens of intersectionality. *Environmental Politics*, 23(3), 417-433. <https://doi.org/10.1080/09644016.2013.835203>
- Kisauzi, T., Mangheni, M. N., Sseguya, H., & Bashaasha, B. (2012). Gender dimensions of farmers' perceptions and knowledge on climate change in Teso sub—Region, eastern Uganda. *African Crop Science Journal*, 20, 275-286.
- Leach, M. (2007). Earth Mother Myths and Other Ecofeminist Fables: How a Strategic Notion Rose and Fell. *Development and Change*, 38(1), 67-85. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2007.00403.x>

- Lv, Z., & Deng, C. (2019). Does women's political empowerment matter for improving the environment? A heterogeneous dynamic panel analysis. *Sustainable Development*, 27(4), 603-612. <https://doi.org/10.1002/sd.1926>
- MacGregor, S. (2009). A Stranger Silence Still: The Need for Feminist Social Research on Climate Change. *The Sociological Review*, 57(2_suppl), 124-140. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2010.01889.x>
- MacGregor, S. (2010). 'Gender and climate change': From impacts to discourses. *Journal of the Indian Ocean Region*, 6(2), 223-238. <https://doi.org/10.1080/19480881.2010.536669>
- MacGregor, S. (2017). *GENDER AND ENVIRONMENT*.
- Mikulewicz, M., Caretta, M. A., Sultana, F., & J. W. Crawford, N. (2023). Intersectionality & Climate Justice: A call for synergy in climate change scholarship. *Environmental Politics*, 32(7), 1275-1286. <https://doi.org/10.1080/09644016.2023.2172869>
- Moosa, C. S., & Tuana, N. (2014). Mapping a Research Agenda Concerning Gender and Climate Change: A Review of the Literature. *Hypatia*, 29(3), 677-694. <https://doi.org/10.1111/hypa.12085>
- Nightingale, A. J. (2011). Bounding difference: Intersectionality and the material production of gender, caste, class and environment in Nepal. *Geoforum*, 42(2), 153-162. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.03.004>
- Norgaard, K., & York, R. (2005). Gender Equality and State Environmentalism. *Gender & Society*, 19(4), 506-522. <https://doi.org/10.1177/0891243204273612>
- Puleo. (2017). What is ecofeminism? *Quaderns de la Mediterrània*, 25, 27-34.
- Rahman, S. (2013). *Climate Change, Disaster and Gender Vulnerability: A Study on Two Divisions of Bangladesh* / *American Journal of Human Ecology*. https://worldscholars.org/index.php/ajhe/article/view/0202_5
- Rainard, M., Smith, C. J., & Pachauri, S. (2023). Gender equality and climate change mitigation: Are women a secret weapon? *Frontiers in Climate*, 5. <https://doi.org/10.3389/fclim.2023.946712>
- Ravera, F., & Arandia, I. I. (2017). Perspectivas feministas para repensar la investigación en cambio climático y las políticas de adaptación. *Ecología Política*, 53, 41-44.
- Resurrección, B. P. (2013). Persistent women and environment linkages in climate change and sustainable development agendas. *Women's Studies International Forum*, 40, 33-43. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.03.011>
- Rodó-Zárate, M. (2017). Geografies de la interseccionalitat: Llocs, emocions i desigualtats. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 141-163.
- Tuvel, R. (2015). Sourcing Women's Ecological Knowledge: The Worry of Epistemic Objectification. *Hypatia*, 30(2), 319-336. <https://doi.org/10.1111/hypa.12141>
- Walker, H. M., Culham, A., Fletcher, A. J., & Reed, M. G. (2019). Social dimensions of climate hazards in rural communities of the global North: An intersectionality framework. *Journal of Rural Studies*, 72, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.09.012>

7.2.3 Altres

- DIEC2. (s.d.). «Clima». *Diccionari de la llengua catalana*. Recuperat 29 abril 2024, de <https://dlc.iec.cat/Results?EntradaText=clima&OperEntrada=0>
- European Institute for Gender Equality. (s.d.). *Gender mainstreaming*. Recuperat 29 abril 2024, de https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming?language_content_entity=en

Intergovernmental Panel on Climate Change. *About—IPCC*. Recuperat 10 maig 2024, de <https://www.ipcc.ch/about/>

Intergovernmental Panel on Climate Change. *Reports—IPCC*. Recuperat 10 maig 2024, de <https://www.ipcc.ch/reports/>